

UN कार्यक्रम आणि निधी

संयुक्त राष्ट्रसंघ (United Nations) ही 1945 मध्ये स्थापन झालेली एक आंतरराष्ट्रीय संस्था आहे. ती सध्या 193 सदस्य राष्ट्रांनी बनलेली आहे. त्याचे ध्येय आणि कार्य त्याच्या संस्थापक चार्टरमध्ये समाविष्ट असलेल्या उद्देश आणि तत्वांद्वारे मार्गदर्शन केले जाते आणि त्याच्या विविध अवयव आणि विशेष एजन्सीद्वारे लागू केले जाते. आजच्या लेखात आपण संयुक्त राष्ट्र संघाच्या विविध कार्यक्रमाबद्दल तसेच त्यांच्या निधीबद्दल माहिती घेणार आहोत.

संयुक्त राष्ट्रसंघ बद्दल माहिती

- युनायटेड नेशन्सच्या क्रियाकलापांमध्ये आंतरराष्ट्रीय शांतता आणि सुरक्षा राखणे, मानवी हक्कांचे संरक्षण, मानवतावादी मदत वितरीत करणे, शाश्वत विकासाला चालना देणे आणि आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे पालन करणे समाविष्ट आहे.
- अशी वैविध्यपूर्ण कार्ये यशस्वीपणे पार पाडण्यासाठी, UN ने आपल्या छत्राखाली विविध संस्था स्थापन केल्या आहेत. 'यूएन सिस्टीम', ज्याला अनधिकृतपणे 'यूएन फॅमिली' म्हणूनही ओळखले जाते, ही UN स्वतःच आणि अनेक संलग्न कार्यक्रम, निधी आणि विशेष एजन्सी, या सर्वांचे स्वतःचे सदस्यत्व, नेतृत्व आणि बजेट यांनी बनलेले आहे.
- कार्यक्रम आणि निधी मूल्यमापन केलेल्या योगदानाऐवजी ऐच्छिक माध्यमातून वित्तपुरवठा केला जातो.
- स्पेशलाइज्ड एजन्सी या स्वतंत्र आंतरराष्ट्रीय संस्था आहेत ज्यांना स्वैच्छिक आणि मूल्यांकन केलेल्या योगदानांद्वारे निधी दिला जातो.
- यापैकी प्रत्येक एजन्सी, निधी आणि युनायटेड नेशन्स (UN) चे कार्यक्रम पाहू या.

संयुक्त राष्ट्र विकास कार्यक्रम (United Nations Development Programmes-UNDP)

- न्यूयॉर्क शहरात मुख्यालय, 1965 मध्ये स्थापना
- UNDP ची निर्मिती देशांना गरिबी दूर करण्यासाठी आणि शाश्वत मानवी विकास साध्य करण्यासाठी करण्यात आली. जवळपास 170 देशांमधील जमिनीवर, UNDP हे UN चे जागतिक विकास नेटवर्क आहे, जे लोकशाही शासन, गरिबी कमी करणे, संकट निवारण आणि पुनर्प्राप्ती, ऊर्जा आणि पर्यावरण आणि HIV/AIDS पुनर्प्राप्ती आणि प्रतिबंध या आव्हानांवर लक्ष केंद्रित करते.
- UNDP कार्यकारी मंडळ जगभरातील 36 देशांतील प्रतिनिधींनी बनलेले आहे जे फिरत्या आधारावर (rotating basis) सेवा देतात.

- UNDP पाच वर्षांच्या देश कार्यक्रमांद्वारे मदत प्रशासित करते, जे गुंतवणूक भांडवल आकर्षित करणे, कुशल कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण देणे आणि आधुनिक तंत्रज्ञानाची अंमलबजावणी करण्याच्या उद्देशाने प्रकल्पांना निधी देते.
- हे न्याय्य, प्रतिसाद देणाऱ्या आणि लोकसहभागासाठी खुले असलेल्या राजकीय आणि कायदेशीर संस्थांची निर्मिती करून आणि अधिक नोकऱ्या उपलब्ध करून देण्यासाठी त्यांच्या अर्थव्यवस्थेतील खाजगी क्षेत्राचा विस्तार करून सुशासनाच्या प्रचारासाठी तज्ञांमार्फत विकसनशील देशांना मदत करते.
- 125 हून अधिक विकसनशील देशांमधील UNDP निवासी प्रतिनिधी इतर UN एजन्सी आणि कार्यक्रम तसेच गैर-सरकारी संस्थांच्या स्थानिक क्रियाकलापांमध्ये समन्वय साधण्यास मदत करतात.
- ही संस्था संपूर्णपणे सदस्य राष्ट्रांच्या ऐच्छिक निधीद्वारे (voluntary contributions) निधी चालते.

संयुक्त राष्ट्र पर्यावरण कार्यक्रम (United Nations Environment Program-UNEP)

- 1972 मध्ये स्थापित केनियाच्या नैरोबीच्या शेजारच्या गिगिरी येथे मुख्यालय
- UNEP हे UN कॉन्फरन्स ऑन द ह्युमन एन्व्हायर्नमेंट (स्टॉकहोम कॉन्फरन्स) नंतर तयार करण्यात आली.
- युनायटेड नेशन्स एन्व्हायर्नमेंट प्रोग्राम (UN Environment) ही एक जागतिक पर्यावरण प्राधिकरण आहे जी जागतिक पर्यावरणीय अजेंडा सेट करते, संयुक्त राष्ट्र प्रणालीमध्ये शाश्वत विकासाच्या पर्यावरणीय परिमाणाच्या सुसंगत अंमलबजावणीला प्रोत्साहन देते.
- UNEP आणि जागतिक हवामान संघटना (WMO) ने नवीनतम विज्ञानावर आधारित हवामान बदलाचे मूल्यांकन करण्यासाठी 1988 मध्ये आंतर-सरकारी पॅनेल ऑन क्लायमेट चेंज (IPCC) ची स्थापना केली.
- त्याच्या स्थापनेपासून, UNEP ने बहुपक्षीय पर्यावरण करार (multilateral environmental agreements-MEAs) च्या विकासासाठी महत्त्वाची भूमिका बजावली आहे.

खालील MEA साठी सचिवालये सध्या UNEP द्वारे चालवली जातात:

1. जैविक विविधता (CBD) कन्व्हेन्शन
2. वन्यजीव आणि वनस्पतींच्या लुप्तप्राय प्रजातींमधील आंतरराष्ट्रीय व्यापारावरील कन्व्हेन्शन(CITES)
3. वन्य प्राण्यांच्या स्थलांतरित प्रजातींच्या संवर्धनावरील कन्व्हेन्शन (CMS)
4. ओझोन थराच्या संरक्षणासाठी व्हिएन्ना कन्व्हेन्शन
5. Minamata Convention on Mercury
6. धोकादायक कचरा आणि त्यांच्या विल्हेवाटीच्या सीमापार हालचालींच्या नियंत्रणावर बेसल कन्व्हेन्शन
7. पर्सिस्टंट ऑर्गेनिक प्रदूषकांवर स्टॉकहोम कन्व्हेन्शन
8. आंतरराष्ट्रीय व्यापारातील काही घातक रसायने आणि कीटकनाशकांसाठी पूर्व सूचित संमती प्रक्रियेवर रॉटरडॅम कन्व्हेन्शन

संयुक्त राष्ट्र लोकसंख्या निधी (United Nations Population Fund-UNFPA)

- न्यूयॉर्क शहरात मुख्यालय असलेल्या, सुरुवातीला 1969 मध्ये त्याचे कार्य सुरू झाले
- युनायटेड नेशन्स पॉप्युलेशन फंड (UNFPA), पूर्वी युनायटेड नेशन्स फंड फॉर पॉप्युलेशन ऍक्टिव्हिटीज, ही संयुक्त राष्ट्रांची लैंगिक आणि प्रजनन आरोग्य संस्था आहे.
- प्रत्येक गर्भधारणा हवी आहे (every pregnancy is wanted), 'प्रत्येक बाळंतपण सुरक्षित आहे (every childbirth is safe)' आणि प्रत्येक तरुणाची क्षमता पूर्ण व्हावी (every young person's potential is fulfilled), असे जग बनवणे हे UNFPA चे ध्येय आहे.

2018 मध्ये, UNFPA ने तीन परिवर्तनकारी परिणाम साध्य करण्यासाठी प्रयत्न सुरू केले, महत्वाकांक्षा ज्या प्रत्येक पुरुष, स्त्री आणि तरुण व्यक्तीसाठी जग बदलण्याचे वचन देतात:

1. कुटुंब नियोजनाची अपुरी गरज संपुष्टात आणणे
2. टाळता येण्याजोगा माता मृत्यू समाप्त करणे
3. लिंग-आधारित हिंसा आणि हानिकारक प्रथा समाप्त करणे

युनायटेड नेशन्स हॅबिटेट (United Nations Habitat UN-Habitat)

- युनायटेड नेशन्स ह्युमन सेटलमेंट्स प्रोग्राम (यूएन-हॅबिटेट) हा युनायटेड नेशन्स प्रोग्राम आहे जो चांगल्या शहरी भविष्यासाठी काम करतो.
- सामाजिक आणि पर्यावरणीयदृष्ट्या शाश्वत मानवी वसाहतींचा विकास आणि सर्वांना पुरेसा निवारा उपलब्ध करून देणे हे त्याचे ध्येय आहे.
- 1976 मध्ये व्हॅकुव्हर, कॅनडा येथे मानवी वसाहती आणि शाश्वत शहरी विकास (हॅबिटेट I) वरील पहिल्या UN परिषदेचा परिणाम म्हणून 1978 मध्ये याची स्थापना करण्यात आली.

1996 मध्ये इस्तंबूल, तुर्की येथे मानवी वसाहतीवरील दुसरी संयुक्त राष्ट्र परिषद (हॅबिटॅट II) ने हॅबिटॅट अजेंडाची दुहेरी उद्दिष्टे निश्चित केली:

1. सर्वांसाठी पुरेसा निवारा
2. शहरीकरणाच्या जगात शाश्वत मानवी वसाहतींचा विकास
- गृहनिर्माण आणि शाश्वत शहरी विकास (हॅबिटॅट III) वरील 3री संयुक्त राष्ट्र परिषद 2016 मध्ये क्विटो, इक्वाडोर येथे आयोजित करण्यात आली होती. यात शाश्वत विकास उद्दिष्टे (SDG) च्या गोल-11 वर स्पष्ट केले आहे: "शहरे आणि मानवी वसाहती सर्वसमावेशक, सुरक्षित, लवचिक आणि टिकाऊ बनवा.

संयुक्त राष्ट्र बालक निधी (United Nations Children's Fund-UNICEF)

- युनायटेड नेशन्स चिल्ड्रेन्स फंड (UNICEF), मूळतः युनायटेड नेशन्स इंटरनॅशनल चिल्ड्रेन्स इमर्जन्सी फंड म्हणून ओळखला जातो, 1946 मध्ये युनायटेड नेशन्स जनरल असेंब्लीद्वारे जागतिक युद्धामुळे 2 (WWW 2) उद्ध्वस्त झालेल्या देशांतील मुले आणि मातांना आपत्कालीन अन्न आणि आरोग्य सेवा प्रदान करण्यासाठी तयार करण्यात आला होता.
- 1950 मध्ये, सर्वत्र विकसनशील देशांतील बालके आणि महिलांच्या दीर्घकालीन गरजा पूर्ण करण्यासाठी युनिसेफच्या आदेशाचा विस्तार करण्यात आला.
- 1953 मध्ये, ते संयुक्त राष्ट्रांच्या प्रणालीचा कायमस्वरूपी भाग बनले आणि संस्थेच्या नावातून "इंटरनॅशनल" आणि "इमर्जन्सी" हे शब्द वगळण्यात आले, तरी त्याचे मूळ संक्षेप, "युनिसेफ" कायम आहे.
- कार्यकारी मंडळ: 36 सदस्यीय मंडळ धोरणे स्थापित करते, कार्यक्रम मंजूर करते आणि प्रशासकीय आणि आर्थिक योजनांवर देखरेख करते. सदस्य हे सरकारी प्रतिनिधी आहेत जे संयुक्त राष्ट्रांच्या आर्थिक आणि सामाजिक परिषदेद्वारे (ECOSOC) निवडले जातात, सहसा तीन वर्षांच्या मुदतीसाठी.
- युनिसेफ सरकार आणि खाजगी देणगीदारांच्या योगदानावर अवलंबून आहे.